

Prevencijos programų įgyvendinimo gairės

Algimantas Šimaitis,

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Bendrojo ugdymo ir profesinio mokymo departamento
Neformalaus ugdymo ir švietimo pagalbos skyriaus vyriausiasis specialistas

Pranešimas konferencijai **NAUJOS GALIMYBĖS PREVENCIJOS PROGRAMŲ PLĖTRAI**

2010 m. birželio 15 d., Vilnius

Visose Europos Sąjungos valstybėse pripažįstama,
kad mokykla tampa svarbiausia aplinka bendrajai
prevencijai vykdyti, todėl plečiama mokyklų
programų įvairovė, kuriamos mokykloms skirtos
specialios programos, plėtojama integracijos
galimybė ir rengiami mokytojai.

ES patirtis parodė, kad metodika paremta tik švietimu sveikatos
srityje, žinių ar informacijos perteikimas veikia vaiko tik
pažintinius procesus, tačiau nekeičia jo elgsenos ir
socialinės sąveikos ugdymo komponentų, todėl šiuo metu vis
didesnis dėmesys skiriamas gyvenimo įgūdžių ugdymui

Gyvenimo įgūdžių ugdymo programos taiko vis daugiau valstybių – Belgija, Vokietija, Graikija, Ispanija, Airija, Austrija, Lenkija ir kt. Jose nagrinėjamos **sprendimų priėmimo, susidorojimo su sunkumais, tikslų nusibrėžimo ir savęs įtvirtinimo, bendravimo, empatijos ir kitos temos.**

Prevenicine veikla siekiama ugdyti sveiką gyvenseną, socialinius ir gyvenimo įgūdžius siekiant mažinti rizikos veiksnių įtaką vaikams

Mokyklos tikslai

- Nusakomi terminais ugdyti veiklos kompetencija arba **kompetencija**, tai yra gebėjimu grįsti savo gyvenimą:
 - **mokymosi kompetencija**, t. y. gebėjimu išmokti;
 - **socialine kompetencija**, t.y. gebėjimu bendradarbiauti ir bendrauti, spręsti konfliktus ir sėkmingai veikti tarp žmonių;
 - **dalykine kompetencija**, t.y. gebėjimu išmanyti tam tikrus dalykus ar pažinimo sritis ir kt.

Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos

Švietimo ir mokslo ministro 2008 m. rugpjūčio 26 d. įsakymas Nr. ISAK-2433 (Žin.,2008,Nr.99-3848)

Bendrųjų kompetencijų ir gyvenimo įgūdžių ugdymo

integruojamosios prevencinės programos įgyvendinamos per visų dalykų pamokas, neformalaus ugdymo veiklą, mokyklos bendruomenės renginius ir kt.

Tikslas – padėti mokiniams ugdytis gyvenimui būtinas kompetencijas, atsakomybę už savo elgseną ir jos pasekmes, gebėjimą pasipriešinti neigiamai įtakai, padėti mokiniams išvengti netinkamo elgesio

Prevencinės programos įgyvendinamos skirtingais būdais:

- integruojant į mokomųjų dalykų programų turinį;
- įvedant specialų kursą kaip pasirenkamąjį dalyką kuriai nors klasei;
- integruojant į papildomąjį ugdymą ir neformaliojo švietimo programas;
 - integruojant į klasės valandėles;
 - kitu mokyklos pasirinktu būdu (vykdant projektus ir kt.)

Teisinė bazė

- **1. 15-os LRV programos nuostata:**
- 70. Pasitelkdami nevyriausybinės organizacijas, vykdysime bendrąsias prevencijos programas, nukreiptas prieš savižudybes, įvairias prievartos apraiškas, patyčias mokyklose, neatsakingą elgesį keliuose, stiprinančias vaikų ir jaunimo psichologinį atsparumą ir streso sveikos įgūdžius, užtikrinsime deramą šių programų finansavimą

- **2. Švietimo įstatymas:**
- „**61 straipsnis. Mokyklos vadovo skyrimas ir jo įgaliojimai**
- 4. Mokyklos vadovas:
- **3) užtikrina (...) sveiką, saugią, užkertančią kelią bet kokioms smurto, prievartos apraiškoms bei žalingiems įpročiams aplinką;**

- **3. LR vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas**
- **„19 straipsnis. Mokyklos vadovo įgaliojimai**

- **4. Reikalavimai valstybinių ir savivaldybių mokyklų nuostatams (švietimo ir mokslo ministro 2009 m. gegužės 19 d. įsakymas Nr. ISAK-1048)**
- Skyriuje „Mokyklos veiklos organizavimas ir valdymas“ turi būti nurodytos Mokyklos direktoriaus funkcijos mokinių teisių, pareigų ir atsakomybės nustatymas; Mokyklos darbo tvarkos taisyklių tvirtinimas;

Ugdymo programos Lietuvoje:

1) **Tarptautinės programos**
(parengtos užsienio šalių ekspertų ir įgyvendinamos tarptautiniu lygiu);

□ **LIONS QUEST „PAAUGLYSTĖS KRYŽKELĖS”**,

□ patyčių prevencijos programa **Olweus**,

□ smurto prevencijos programa ikimokyklinukams
„Zipio draugai”,

□ socialinių ir emocinių įgūdžių ugdymo programa pradinukams **„Kitas žingsnis”**

Ugdymo programos Lietuvoje:

2) Nacionalinės programos (parengtos Lietuvos ekspertų ir taikomos Lietuvos švietimo sistemoje):

□ Socialinių įgūdžių ugdymo programa pradinį klasių mokiniams (2001 m.);

□ Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa” (2004 m.);

□ “Prekyba moterimis ir vaikais: metodiniai patarimai pedagogams prevencinės veiklos aspektai” ir “Jaunimui apie prekybos žmonėmis pavojų” (2004 m.)

□ Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa (2006 m.);

□ Programa „Iveikiame kartu“, (O.Monkevičienė ir I.Bieliauskienė 2006 m.);

□ Paauglių socialinių įgūdžių ugdymo programa „Tiltai“ (N. Sturlienė, 2008 m.)

□ Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos mokymo programa mokinių tėvams (2009 m. ŠPPC) ir kt.

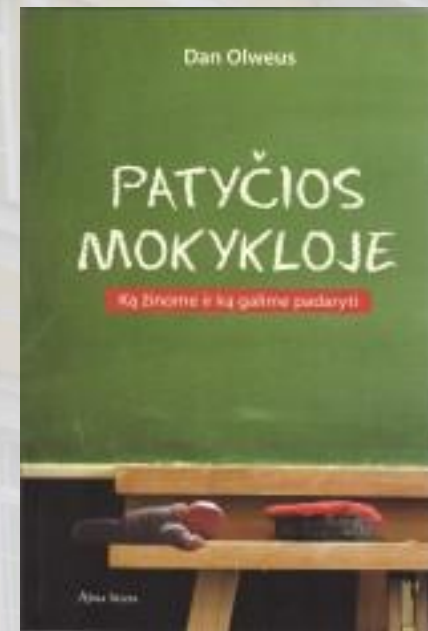
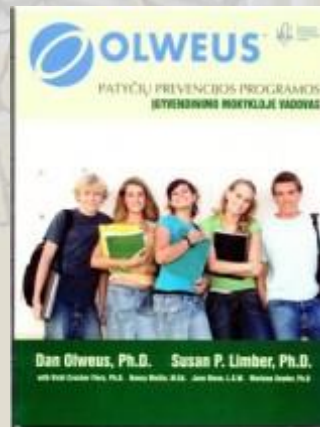
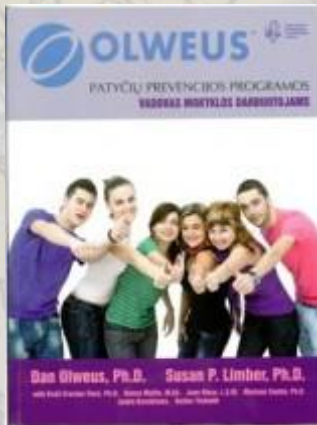
Ugdymo programos Lietuvoje:

3) Lietuvoje adaptuotos programos

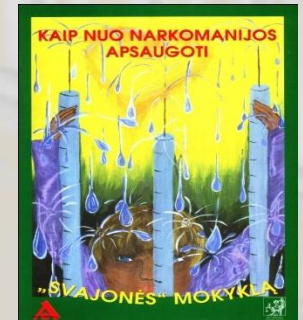
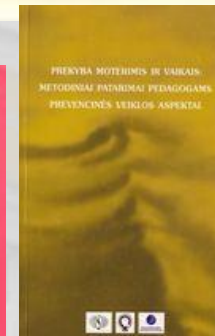
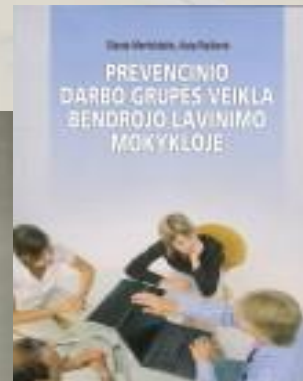
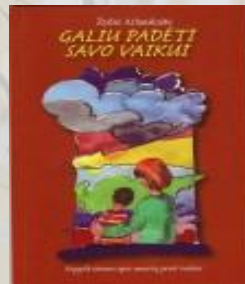
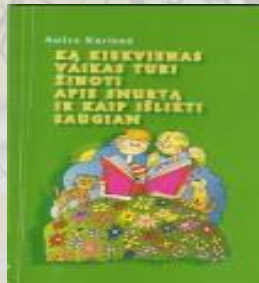
(užsienio šalyse parengtos programos, kurios yra modifikuotos atsižvelgiant į Lietuvos švietimo sistemos specifiką):

- JAV programa „Sniego gniūžtė” (nuo 1998 m.) įgyvendina LKJBS “Žingsnis”
- Švedų programa „Linas” – pagalba vaikams” (nuo 2005 m.) įgyvendina Lietuvos blaivybės fondas ir “Tėvai prieš narkotikus”
- Brazilijos Augusto Bual programa „Forumo teatras” (nuo 2006 m.), VŠĮ „Menų ir mokymo namai”, VŠĮ „Kūrybinio veiksmo bendruomenė”
- Lenkų programa, skirta tėvams „Mokykla tėvams ir auklėtojams” (nuo 2007 m.), įgyvendina Vilniaus PPT
- 07/09/2009 Anglija, R. Ives programa „Vaikų gyvenimo įgūdžių ugdymas“ (2009, NKD) ir kt.

Metodiniai leidiniai

Metodiniai leidiniai

OLWEUS tyrimas 2009

- Patyčias patiriančių mokinių skaičius sumažėjo 16 proc.
- 20-čia proc. sumažėjo besityčiojančių mokinių.
- Daugiau mokinių pasisako suaugusiems mokykloje, kad iš jų tyčiojama (maždaug 22 proc.);
- suaugusieji mokykloje labiau reaguoja į patyčias (maždaug 20 proc. daugiau mokinių sako, jog suaugusieji mokykloje įdeda daugiau pastangų stengdamiesi užkirsti kelią patyčioms).
- Mokyklų, personalas pastebi, kad pagerėjo tarpusavio santykiai tarp mokytojų ir mokinių, mokiniai atviriau kalba apie patiriamas patyčias
- Tyrimas bei kita informacija apie OLWEUS: <http://www.sppc.lt>, skyrelyje “Olweus programa”

Švietimo pagalba:

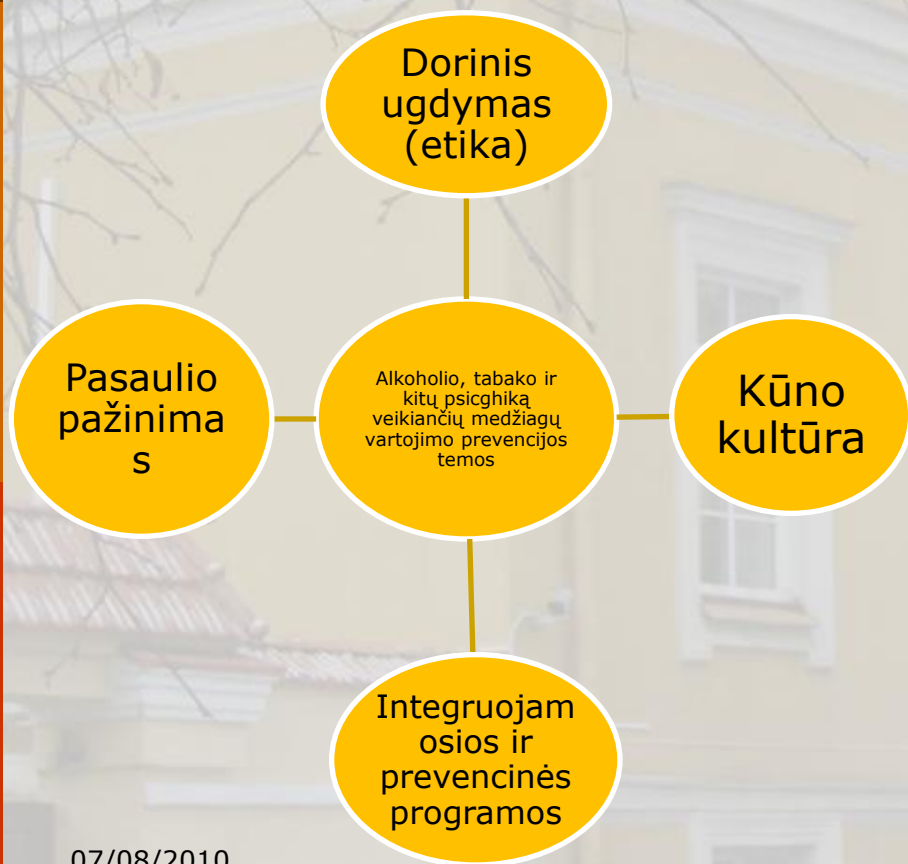
- ▶ 2004 m. – 26 PPT.
- ▶ 2010 m. - 54 PPT.
- ▶ 6 savivaldybėse pagalbą teikia kitų savivaldybių PPT specialistai sutarčių pagrindu.
- ▶ PPT dirba 126 psichologai, 64 logopedai ir 67 specialieji pedagogai, 12 socialinių pedagogų.
- ▶ 2009-2010 m. m. mokyklose dirba 389 psichologai, 473 logopedai, 512 specialieji pedagogai, 990 socialinių pedagogų.

Prevencinio darbo grupės

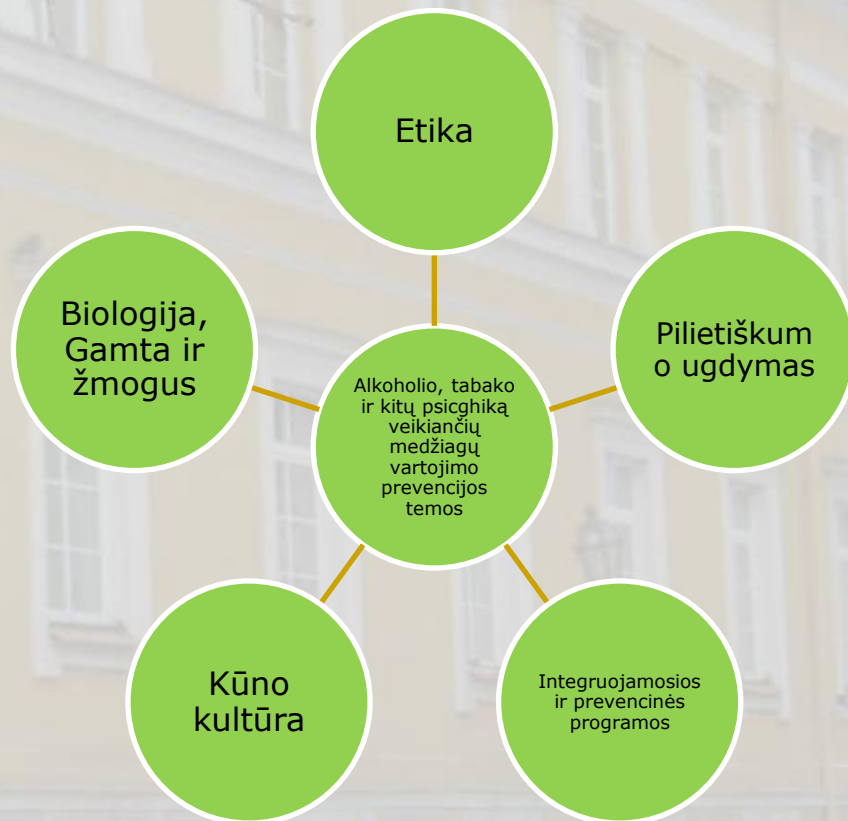
- ✓ Įtvirtintos Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatyme
- ✓ Grupės sudarytos visose savivaldybėse ir mokyklose
- ✓ Paskirtis- **spręsti prevencinio darbo klausimus savivaldybėje ir mokykloje**
- ✓ Į savivaldybių grupes įtraukti teritorinių policijos įstaigų, vaiko teisių apsaugos tarnybų, švietimo, sveikatos, socialinių paslaugų įstaigų, prokuratūrų ir kitų institucijų atstovai
- ✓ Mokyklų grupės dirba bendradarbiaudamos su nepilnamečių reikalų pareigūnais, tėvais, VTAT, PPT, seniūnijos ar savivaldybės tarnybomis

Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programos integravimas:

Pradinio ugdymo bendrosiose programose:

Pagrindinio ugdymo bendrosiose programose:

PREVENCINIŲ PROGRAMŲ VYKDYMO MOKYKLOSE YPATUMAI

Prevenčinės programos – iš anksto kruopščiai suplanuota, apibrėžta bei moksliskai pagrįsta, įvairiapusė kryptinga veikla, naudojanti įvairias įgyvendinimo priemones bei metodus ir orientuotos į kompleksinį problemos sprendimą bei tikslinių grupių įtraukimą.

Tačiau mokyklose vykdomos „prevenčinės programos“ kartais būna trumpalaikes bei improvizacinės prevenčinės veiklos, tuo tarpu pasigendama mokslininkų pagrįstų programų.

PREVENCINIŲ PROGRAMŲ VYKDYMO MOKYKLOSE YPATUMAI

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose svarbi yra patyčių, mokyklos nelankymo, alkoholio ir tabako vartojimo problemos, taip pat statistiškai gana dažnos smurto ir nusikalstamų veikų apraiškos. Tai labiau būdinga didesnių miestų mokykloms ir mažiausiai būdinga kaimiškų vietovių ir nedidelių miestelių mokykloms.

PREVENCINIŲ PROGRAMŲ VYKDYMO MOKYKLOSE YPATUMAI

Mokyklose yra vykdoma prevencinė veikla tiek individualių, tiek ir grupinių užsiėmimų bei renginių formomis. Tai pozityvus faktas.

Gimnazijose ir vidurinėse mokyklose prevencinės veiklos formos yra dažnesnės ir įvairesnės nei pagrindinėse mokyklose.

PREVENCINIŲ PROGRAMŲ VYKDYMO MOKYKLOSE YPATUMAI

Pagrindinės kliūtys, turinčios įtakos prevencinės veiklos veiksmingumui Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose, pedagogai išskiria tris pagrindines – tarpinstitucinio bendradarbiavimo stoka, lėšų prevencinėms programoms trūkumą ir nepakankama sąveika su tėvais.

PREVENCINIŲ PROGRAMŲ VYKDYMO MOKYKLOSE YPATUMAI

2007/2010 m.m. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose prevencinės veiklos mastai mažėjo. Mokyklos vykdė nuo 1 iki 8 prevencinės veiklos priemonių, tai vidutiniškai 3-4 veiklos mokyklai

Daugiausiai prevencinės veiklos priemonių vykdoma yra miestuose, kur tenka daugiau nei du penktadaliai visų prevencinės veiklos priemonių, ir prevencinės veiklos priemonių mastas ženkliai krenta mažiau urbanizuotuose regionuose.

PREVENCINIŲ PROGRAMŲ VYKDYMO MOKYKLOS YPATUMAI

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose stokojama psichoaktyvių medžiagų vartojimo, smurto bei patyčių prevencijos programų, tuo tarpu socializacijos požiūriu būtina skirti dėmesį pamokų nelankymui, skatinti sveikos gyvensenos programas bei labai svarbus aspektas – stiprinti mokytojų, mokinių bei jų tėvų konstruktyvią sąveiką.

Socialinis emocinis ugdymas

- **Procesas, kurio metu vaikai ir suaugusieji įgyja įvairių žinių, nuostatų, įgūdžių ir kompetencijų ...**
- **Dėl socialinio emocinio ugdymo:**
 - **stiprėja teigiamos mokinių nuostatos mokyklos atžvilgiu;**
 - **mažėja rizikingo elgesio;**
 - **gerėja mokinių pasiekimai.**
- **Socialinio emocinio ugdymo programa vertinama kaip prevencinė:**
 - **didėja socialinės emocinės kompetencijos;**
 - **kuriama palaikanti mokyklos aplinka;**
 - **naudos gauna visi mokiniai.**

Dabartinė prevencinių programų diegimo mokykloje situacija atrodo taip:

- **diegiamos įvairios prevencinės programos;**
- **dominuoja trumpalaikės programos, kurių funkcionavimas pasibaigia nutrūkus finansavimui;**
- **programos kartais tarpusavyje nesuderintos ir dubliuoja viena kitą;**
- **programos vykdomos kaip neformalaus ugdymo dalis ir tikslingai nesiejamos su formalaus ugdymo turiniu.**
- **vykdomos prevencinės programos kartais netenkina ir mokinių poreikių**

Ką daryti ?

- diegti taip vadinamąsias universalias bendrosios prevencijos programas, kurios paliečia 90% vaikų;
- diegti specifines tikslines prevencines programas, kurios paprastai skirtos 5-15% vaikų, turinčių elgesio ir kitokias problemas, reikalaujančias tikslinės intervencijos, kai norimam tikslui pasiekti nepakanka universalios programos;
- susieti programų formalaus ir neformalaus ugdymo turinį, siekiant ugdyti tas pačias nuostatas – įgūdžius – žinias
- programas pasirinkti tikslingai, kad jos padėtų tenkinti mokyklos bendruomenės poreikius.

Ko reikia visiems vaikams

„Kiekvienam vaikui reikia: nuolatinių tarpusavio santykių su rūpestinguoju suaugusiuoju, saugios aplinkos augti ir mokytis, sveikos pradžios sveikai ateičiai, vertingų įgūdžių, kuriuos suteikia efektyvus mokymas, galimybės pajauti bendruomenės palankumą savanoriškai jai padedant”

(Rikio Listlio Quest programos kūrėjas)

Reikia mokyklos, kurioje: vaikai būtų sveiki, saugūs, patirtų malonumą mokydami, pozityviai bendradarbiautų, Mokyklos, kurioje būtų saugi fizinė ir psichologinė aplinka, diegiami sveikos gyvensenos įgūdžiai ir nuostatos.

Ačiū už dėmesį !

Algimantas.simaitis@smm.lt

Tel. 2191184